

อาหารสมอง



• วรกรณ์ สามโกเศศ
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ชะตากรรมจากการใช้ทรัพยากร
ร่วมกันอย่างไม่มีความรับผิดชอบอันนำไป
สู่ความเจ็บปวดนั้นเป็นที่ยอมรับ
กันในแวดวงวิชาการ แต่มีสุภาพสตรีท่าน
หนึ่งซึ่งเชื่อมั่นในสิทธิของการใช้ทรัพยากร
ร่วมกัน ออกมาบอกว่าชุมชนนี้แหละสามารถ
ร่วมมือกันหลีกเลี่ยงโศกนาฏกรรมนี้ได้

ในปี 1968 นิตยสาร Science ได้
ตีพิมพ์บทความซึ่งต่อมามีการกล่าวขวัญ
ถึงทั่วโลกของ Garrett Hardin ชื่อ
“The Tragedy of the Commons”
ชื่อเขียนพยายามอธิบายว่าเหตุใด
ปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงยากที่จะแก้ไขได้
Hardin ผู้ประดิษฐ์วลี “โศกนาฏกรรม
ของการใช้ทรัพยากรร่วมกัน” ซึ่งเป็นชื่อ
ของบทความนี้อธิบายว่า ลองจินตนาการ
ว่าที่ดินแปลงหนึ่งที่ “เป็นของทุกคนจน
ไม่มีใครเป็นเจ้าของ (อย่างแท้จริง)” “เปิด
กว้างสำหรับทุกคน” ถูกใช้เป็นที่เลี้ยงวัว
สถานการณ์เช่นนี้จะจูงใจให้แต่ละคนเอาวัว
เข้าไปเลี้ยง เพราะวัวทุกตัวที่นำไปเลี้ยงจะ
นำกำไรมาสู่เจ้าของ จำนวนวัวก็จะเพิ่มขึ้น
เรื่อยๆ ตามแรงจูงใจ

ด้วยการเป็นที่ดินซึ่งมีพื้นที่จำกัดและ
ทุกคนร่วมกันเป็นเจ้าของจะทำให้ไม่สามารถ
ใช้เลี้ยงวัวได้ไปเรื่อยๆ โดยไม่จำกัดจำนวน
ณ จุดหนึ่งที่มีจำนวนวัวมากเกินไป ระบบ
ธรรมชาติก็จะล้มเหลว ความเสี่ยงที่จะเกิด
ผลเสียขึ้นเช่นนี้สังคมจะเป็นผู้รับไปไม่ใช่
ผู้เลี้ยงแต่ละคน

ในบริบทดังกล่าว Hardin เรียกจุดจบ
ที่เขาเชื่อว่าจะเกิดขึ้นอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้
นี้ว่าโศกนาฏกรรม (tragedy) ซึ่งมีได้สื่อถึง
ความเศร้า หากหมายถึงการไม่สามารถหลีกเลี่ยง
หนี้สินการหนี้เสียหายนี้ได้

Hardin มีใช้คนแรกๆ ที่เห็นปรากฏ
การณ์นี้ หากเขาสามารถให้คำอธิบาย

ประกอบวลีใหม่ได้อย่างกะทัดรัดและโดน
ใจผู้คน เมื่อประมาณ 2,000 ปีก่อนหน้านั้น
Aristotle ได้เคยกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้แล้ว
เศรษฐศาสตร์ตอบรับไอเดียนี้โดย
อยู่บนเป็นเวลาหลายสิบปีเพราะสอดคล้อง
กับปัญหาความไม่ชัดเจนของสิทธิความเป็น
เจ้าของ (property rights) ใน
กรณีที่ใช้ทรัพยากรเป็น “สมบัติร่วมกัน”
เศรษฐศาสตร์เสนอให้ใช้มาตรการที่ช่วย
ทำให้ความเป็นเจ้าของปรากฏชัดเจนขึ้น
เพื่อแก้ไขปัญหา

ตัวอย่างเช่น การให้เช่าที่ดินสาธารณะ
หรือการแบ่งพื้นที่ป่าให้ชุมชนเป็นเจ้าของ
ในกรณีของการเช่า ผู้เช่าหรือ “เจ้าของ”
จะดูแลผลประโยชน์เป็นอย่างดีมิให้เกิดการ
ใช้ทรัพยากรที่เกินความเหมาะสมจนนำไปสู่
ความล้มเหลวของสิ่งแวดล้อม

โศกนาฏกรรม ของทรัพยากร และชุมชน

ถ้าที่ดินแปลงเดียวกันนี้แบ่งออก
เป็นแปลงๆ ให้เช่า ผู้เช่าก็ต้องควบคุม
ให้จำนวนของวัวที่นำมาเลี้ยงและกินหญ้า
อยู่ในระดับพอดี หรือกรณี “เจ้าของ”
ป่าก็จะมีการดูแลไม่ให้ใครมาขโมย
ตัดไม้ หรือใช้ประโยชน์จากป่าอย่าง
ผิดกฎหมาย

อย่างไรก็ดีในปี 1965 สตรีผู้หนึ่งคือ
Lin Ostrom ผู้เรียนจบปริญญาเอกจาก
UCLA ด้าน Political Science ได้เขียน
วิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการจัดการน้ำโดย
ศึกษาความร่วมมือกันของประชาชน
ฝ่ายต่างๆ ในครั้งแรกของศตวรรษที่ 20
ซึ่งได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาการสูบน้ำสะอาด
จากฟาร์มและแหล่งต่างๆ มาทำน้ำประปา
ของเมือง Los Angeles

เธอพบว่าประชาชนสามารถจัดการ
แก้ไขปัญหาการมีทรัพยากรอันจำกัดได้
กันเอง โดยไม่จำเป็นต้องมีโศกนาฏกรรมเกิด
ขึ้นเสมอไปดังที่ Hardin กล่าวไว้ ชุมชนทั้ง

ประชาชนสามารถ
จัดการแก้ไขปัญหา
การมีทรัพยากร
อันจำกัดได้กันเอง
โดยไม่จำเป็นต้องมี
โศกนาฏกรรมเกิดขึ้น

หลายร่วมกันหาข้อตกลงและวางสัญญาแบ่ง
สรรน้ำและกำหนดกติกาใช้น้ำร่วมกันได้อย่าง
ประสบผลสำเร็จ

เธอไม่เห็นด้วยกับบทสรุปของ
Hardin ที่ระบุว่าโศกนาฏกรรมเป็นสิ่ง
ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และไม่เห็นด้วยกับข้อ
เสนอให้ภาครัฐเข้ามาจัดการไม่ให้เป็
นทรัพยากรที่ชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกันอีกต่อ
ไป หรือกลายเป็นของรัฐ หรือจัดการโดย
ภาคเอกชน เธอมั่นใจในการร่วมมือกันของ
ชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาของการมีทรัพยากร
ที่ต้องใช้ร่วมกัน

ยิ่งศึกษาทั่วโลกเธอก็พบว่ามีชุมชนอยู่
ทั่วโลกที่ร่วมกันแก้ไขปัญหา (ตัวอย่างการ
จัดการทุ่งหญ้าในสวิสเซอร์แลนด์ การจับ
กุ้งมังกรในรัฐ Maine การจัดการใช้ป่าใน
ศรีลังกาและน้ำในเนปาล) โดยเธอคิดว่า
“สมบัติร่วมกัน” (commons) นี้มิได้
เหมือนกันไปทั้งหมด แต่ละแห่งก็มีลักษณะ
แตกต่างกันไปและชุมชนก็ร่วมมือกัน

ลักษณะที่แตกต่างกันไปด้วย

“สมบัติร่วมกัน” เป็นของชุมชนร่วมกัน ดังนั้น ชุมชนจึงสมควรจัดการกันเอง ทุกคนเป็นเพื่อนบ้านกัน มีผลประโยชน์ร่วมกันและมีตัวอย่างแล้วว่าสามารถจัดการได้ การมีบทบาทของภาครัฐไม่ใช่คำตอบ

ชานาสวิสของหมู่บ้าน Torbel มีกฎระเบียบในเรื่องการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม มีบทลงโทษปรับเพื่อจัดการใช้ทุ่งนาและทุ่งหญ้าตลอดจนใช้ไม้พินมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 13 นอกจากนี้ยังมีชาวประมงของเมือง Alanya ในตุรกีที่จับฉลากกันทุกกันยายนของปีเพื่อสิทธิจับปลาในฤดูหน้า

เธอได้ศึกษาไปทั่วโลกและบันทึกสิ่งที่เธอพบเพื่อยืนยันบทบาทของชุมชนในการแก้ไขปัญหา “สมบัติร่วมกัน” งานของเธอมีนัยสำคัญสำหรับการแก้ไขปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในระดับโลกว่าไม่ใช่วิธี

top-down เธอเห็นว่าการลงนามของผู้นำเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาลงมือในระดับโลกเป็นความผิดพลาดเพราะปัญหาการใช้ร่วมกันมันซับซ้อนจนต้องแก้ไขจากชุมชนขึ้นมาแบบ bottom-up

Lin Ostrom เป็นสตรีคนแรกที่ได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ในปี 2009 เธอเสียชีวิตในวัย 78 ปี เมื่อ 3 เดือนก่อน โดยข้างเตียงของเธอก่อนเสียชีวิตมีรางวัลวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกที่เธอกำลังตรวจแก้ไขให้ลูกศิษย์

Garret Hardin และภรรยาเสียชีวิตอย่างตั้งใจพร้อมกันในปี 2007 หลังจากแต่งงานมา 62 ปี และทนทุกข์ทรมานโรคร้ายมานานปี

ถึงแม้ทั้งสองจากไปแล้ว แต่ก็ได้ทิ้งข้อคิดสำคัญไว้อย่างน่าชื่นชมเกี่ยวกับการระมัดระวังการใช้ “สมบัติร่วมกัน” ของชาวโลกและการแก้ไขปัญหาทรัพยากรของโลกด้วยปัญญาของชุมชน